

La meva aproximació a la primera campanya de recerca per a l'Obra del Cançoner, que van emprendre Palmira Jaquetti amb Maria Carbó, té dues vessants. Per una part, es tracta d'un itinerari seguit per ambdues investigadores, amb uns mitjans de transport prou desiguals i, a vegades, amb moltes dificultats. He volgut remarcar, quan ha estat possible, la classe de transport en cada dia de la missió.

Per altra banda, vull anar desgranant les reflexions que m'ha suggerit aquesta primera campanya, tot seguint les pròpies memòries escrites per Palmira Jaquetti en aquest viatge, que jo qualificaria d'èpic. No debades el detall del transport emprat en cada moment, ens el pot situar en la seva justa vàlua. Perquè Palmira Jaquetti i Maria Carbó van anar més enllà de l'enunciat i títol de la campanya «per l'Alt Urgell». Van ser a Andorra, al Pallars Jussà, la Conca de Tremp i l'Aran, per a després passar a França, ja fora de les seves obligacions del treball de camp, i retornar a Barcelona més fàcilment.

En la combinació d'equips per a la recerca de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, hi ha poques dones, però sens dubte és Palmira Jaquetti la que destaca, per sobre de tots els investigadors, per la gran col·lecció de cançons que aplega (20.000) i sobretot per les acurades descripcions dels cantaires i de tot el procés de la recerca, així com del seu aprenentatge sobre el terreny de la metodologia que calia emprar. Tant és així, que malgrat que l'Obra disposava els equips de recerca de dues persones: una que recollia i transcrivia les melodies i l'altra, que s'ocupava de les lletres, Palmira Jaquetti transcriu les melodies i escriu les memòries, de manera que l'acompanyant només recull les lletres, i passaria força desapercebut, si no fos per les al·lusions que Palmira en fa a les memòries. Palmira Jaquetti, en el curs de les seves campanyes, va fer parella amb Maria Carbó, amb el seu marit, Enric d'Aoust, i amb Mercè Porta.

Un dels trets que destaquen en el seu treball de camp és la precarietat dels mitjans de transport de què es disposava per a atansar-se a poblets gairebé incomunicats, i no obstant això, aquesta condició negativa no va tirar endarrere Palmira ni les seves acompanyants. Equipades amb cartes de presentació que els destinataris a vegades no sabien llegir, es van atrevir a arribar on calia, en mula o a peu, en trajectes d'hores de durada. El seu treball de camp cal comparar-lo amb el de les primeres antropòlogues de la seva època, a nivell internacional, com Margaret Mead, Ruth Benedict o bé Hortense Powdermaker.

La meva reflexió vol examinar els itineraris i les seves condicions per a aplegar una de les col·leccions que avui ens admiren per la seva dimensió i perfecció, en uns temps en què el treball de la dona era considerat per molts una provocació, i no cal dir per a la gent que anaven a investigar.

Palmira Jaquetti va fer parella de recerca primerament amb Maria Carbó i Soler, en 1925 i 1926. El 1927 ja va comptar amb el seu marit, Enric d'Aoust, i van anar junts fins que aquest la va deixar quan era a l'hospital, recuperant-se d'una operació. El 1931 la tornem a trobar amb Maria Carbó. En 1933 i 1934, l'acompanya Mercè Porta i Pino, i finalment, la seva darrera missió, de 1940, la fa sola.

Palmira Jaquetti ja era coneguda per la organització de l'Obra del Cançoner, per haver col·laborat en el concurs de col·leccions de cançons que en una primera estratègia d'aplec de materials va endegar l'Obra, el 1922, amb un aplec de cançons de Vilaplana i Solsona, en què havia guanyat un accèssit de 75 pessetes. Però, és a partir de 1925 que s'involucra activament en el treball de camp en les missions de recerca. Les seves campanyes abasten de 1925 a 1940, amb l'Obra ja desapareguda i substituïda en part per l'Instituto Español de Musicología del CSIC. El 1925, la campanya fou a l'Alt Urgell. La de 1926, al Pallars i la Conca de Tremp. El 1927, al Pallars. Una segona de 1927, a Torroella de Montgrí. El 1928, al Pallars. El 1929 va a Torroella, Verges, Pals i l'Escala, i aqueix any també va a la Ribagorça. El 1930 fa una campanya a Verges. El 1931 torna a la Ribagorça. El 1933 treballa a Tegurà, Setcases i Camprodon. El 1934 va a Molló, Prats de Molló i Pardines i el 1940, en missió voluntària, va a Setcases, Manyanet, Anglès i l'Aran. És a dir, que treballa en diverses àrees ben diferenciades: per una part, el Pirineu i el Prepirineu, en la part més occidental de Catalunya, Andorra i la zona de transició amb Aragó, així com Camprodon i rodalies, i l'Aran, on resoldrà fer estada; i per una altra, la Costa Brava, que constitueix un altre centre de treball.

En la primera missió que Palmira Jaquetti i Maria Carbó van participar en les campanyes de recerca de l'Obra del Cançoner, fou la de l'any 1925, del 9 de juliol al 3 de setembre, a l'Alt Urgell i a Andorra. En el dietari de l'Obra, queda anotat, el dia 6 de juliol de 1925, que

El mestre Francesc Pujol, (que dirigia l'Obra), que visità l'oficina i encomana que siguin enllestides per demà tres còpies d'una mostra de contracte de l'Obra amb els missioners de recerca, perquè diu que demà vindran per firmar-les Na Palmira Jaquetti o N'Assumpta Pasqual, de l'Institut de Cultura, que aniran a fer una missió de recerca a la Seu d'Urgell i comarca (Massot 1995: 104).

El dia 7 torna el Mestre Pujol advertint que:

A la missió de la Seu hi anirà en comptes de Na Assumpta Pasqual, Na Maria Carbó i Soler, també de l'Institut i que aquesta i sa companya no vindran avui, sinó demà. El dia 8, essent-hi presents el Mestre Pujol i el tresorer Tomàs Millet, compareixen a la oficina Na Palmira Jaquetti i Na Maria Carbó, les quals firmen la contracta, se'n queden una còpia i reben cabals i instruccions per a la tasca que van a emprendre (Massot 1995: 104).

El dia 9 ja es detalla la marxa cap a l'Alt Urgell: «al primer tren marxen cap a realitzar la missió de recerca a la Seu i comarca» (Massot 1995: 104). El dia 3 d'agost, el dietari ens detalla els problemes econòmics de la missió: «Es rebuda carta de les noies Palmira Jaquetti i Maria Carbó, missioneres a la Seu, donant compte ràpid de la tasca i advertint que acabant els diners, els caldrà rebre'n aviat» (Massot 1995: 104). I el dia 4 d'agost se soluciona el problema, com a mínim des de Barcelona, ja que trigaran uns dies a arribar els diners, per mitjà d'un intermediari: «per giro postal son trameses a Ventura Rebés, 500 ptes, perquè les entregui a Palmira Jaquetti» (Massot 1995: 122).

He triat reflexionar sobre aquesta primera campanya perquè en ella podem copsar la metodologia i els objectius que l'Obra del Cançoner es proposava, i que cada investigador va adaptar segons els seus coneixements, la seva implicació en el projecte i els pobles per on hagué de treballar. Aquesta campanya discorre per la Seu d'Urgell, i l'Alt Urgell, així com per Andorra.

Sabem molt poc de Maria Carbó Soler, que pertanyia, com hem vist, a l'Institut de Cultura de la Dona. Sí que sabem que va exiliar-se a Mèxic, a causa de la Guerra Civil, on avui en dia viu una filla seva. També sabem que pocs mesos després d'aquesta primera campanya de Palmira Jaquetti i Maria Carbó, totes dues van donar una conferència ressenya, el dia 3 de gener de 1926, celebrada amb caràcter d'intimitat en l'Institut de Cultura de la Dona, sobre aquesta primera missió de recerca, a la Seu d'Urgell i encontorns, durant l'estiu de 1925. La conferència la van donar totes dues, i «diuen que aquestes noies explicaren diferents facècies d'aquella expedició i donaren belles mostres de les cançons recollides» (Massot 1995: 106).

En el diari de camp (o memòria) d'aquella missió escrit per Palmira Jaquetti (que, de fet, reunia les dues condicions de música i literata, que es demanava per separat als dos membres d'una «missió») es fan poques al·lusions a Maria Carbó, que era l'encarregada de recollir les lletres de les cançons i fer-ne les fitxes dels informants. Només en una ocasió que van haver-se de separar, i passar la nit en dos pobles diferents, Palmira Jaquetti conta el patiment que van sentir totes dues, pensant que l'altra potser tenia

problemes. Era als Fenollets, i mentre Palmira s'hi va quedar perquè estava molt cansada (no hem d'oblidar els problemes de traumatologia que finalment la van dur al quiròfan), la Maria va marxar, quan ja era fosc. En la memòria diu: «és una cosa nova, i jo he resat moltes avemaries a la Moreneta perquè la pobra Maria caminava pels rocs i arribaria a les fosques tota sola» (Massot 1996: 126). L'endemà, dia 11 d'agost, ens diu: «Maria m'esperava amb certa angúnia. Jo en tenia per ella. Temia que baixés i jo volia estalviar-li el camí, sortosament s'ha esperat» (Massot, J. *Materials*. vol. VI. pàg.127). Mentrestant, Palmira va recollir quaranta cançons. En el darrer dia, Palmira escriu de Maria, que «ha esta bona, hem anat sempre d'acord amb tot, ens hem partit penes i alegries. Ens hem avesat a seguir pobles, a descolgar la cançó, a excavar-la. Calen instruments molt subtils i m'he vist plenament ajudada» (Massot 1996: 127).

Deia que no és per casualitat que m'he fixat en aquesta primera campanya, i és que la família paterna de Palmira, procedia de la Seu d'Urgell, i el seu avi, d'origen italià, havia arribat allí per treballar en una foneria de campanes. El seu pare, que ja nasqué a la Seu, va ser obrer de la construcció, abans de marxar a Barcelona, on va néixer Palmira, i on ell, que tenia grans inquietuds intel·lectuals i artístiques, va cantar en el cor del Liceu. Les qualitats musicals i vocals de Palmira tenen aquests antecedents. També ella compondrà cançons: *Trenta cançons nadalenques per a cant i piano* (1952), *Selección de canciones navideñas, originales y populares* (1954), també alguns goigs, i com hem vist, les cantava.

A la Seu d'Urgell, doncs, enceta el seu treball de camp, i ho fa guiada per tres circumstàncies favorables. En primer lloc, va a retrobar els parents i amics del seu pare, que li introduiran uns quants cantaires. Així, el primer dia d'estada a la Seu visitaran:

Alguna coneixença particular de casa meva. El meu pare era fill d'ací i la nostra família és recordada encara per la gent de mitja edat. Aquesta circumstància ha estat d'un efecte meravellós. Les cares s'han aclarit i els somriures de benevolença han coronat les nostres recents amistats. Ja tota la vila s'ha adonat de la nostra presència i el que és més curiós, tothom sap que jo soc la neta d'aquells bons pagesos que vivien al carrer dels Canonges... Això ens dóna una certa popularitat i la clau per entrar més depressa al cor de la gent, un xic esquerpa, de moment (Massot 1996: 102-103).

En segon lloc, tant a la Seu com en la comarca i Andorra, es troba amb els antics informants de Mn. Higini Anglès, dels quals a vegades arriba a extreure'n més cançons, ja fos perquè els cantaires van recordar-ne algunes quan Mn. Higini Anglès ja havia marxat, o perquè en sabien més de les que li van cantar. En altres casos, li tornen a cantar les mateixes, i llavors, no les recull, la qual cosa vol dir que coneixia bé el treball de Mn.

Higini Anglès. Hi ha vegades en què es neguen a cantar-li, tal com havien fet amb Mn. Higini Anglès. La dona Biscàrria d'Andorra, que havia cantat per a Mn. Anglès, diu que «havia cantat a Mn. Anglès, ens ha cantat amb molta traça encara, malgrat els anys, coses que aleshores no li recordaren» (Massot 1996: 115). A les Escaldes, també troben Conxita, que havia cantat a Mn. Anglès i «recorda que no les hi va pas cantar totes» (Massot 1996: 115). Palmira diu que «li sap molt de greu de trobar tot això explorat, així que procuraran enllestir i anar als pobles més extrems i inexplorats» (Massot 1996: 115).

El 27 de juliol, a les Escaldes, una dona jove va cantar «El coix d'Alins» que no recordà per Mn. Higini. En canvi, Esperança, «una dona tossuda, vella, cellajunta, ens ha exhaurit raons i arguments i declarat que tampoc volgué cantar per aquell senyor capellà» (Massot 1996: 116).

En tercer lloc, en ser una ciutat, la Seu, amb seu episcopal, disposava d'un asil o residència d'ancians, i aquest era un camp que ja havien escorcollat amb èxit, altres investigadors a Barcelona, com Sebastià Farnés, per exemple, i altres membres de l'Obra del Cançoner. Els vellets, vinguts de tota la comarca, mancats de distraccions i al·licients, veien en les investigadores, una font de distracció i prestigi davant dels altres asilats, ja que els permetia millorar l'apreciació que d'ells tenien. Fins i tot, se'ls queixaven quan elles no hi anaven algun dia, perquè feien recerca en altres llocs. El pagament, que fora de l'asil consistia en diners en metàl·lic, en el cas de l'asil, el van fer amb peces de roba, que van esbrinar que els podien fer il·lusió o els mancaven, i que elles mateixes van comprar i triar per a cada persona. També els pagaren amb fotografies fetes per un fotògraf professional de la Seu, i les descripcions de la preparació de cada cantaire, de com es mudava per a l'ocasió, i de l'alegria que tenien en rebre les fotografies, són molt interessants per a conèixer el valor de la fotografia en àmbits rurals i en aquell moment. Anys més tard (1927), quan Palmira es va casar amb Enric d'Aoust, serà aquest qui farà les fotografies amb la seva pròpia càmera. Malauradament, a Montserrat, segons testimoni de Mn. Josep Massot, són totes barrejades i és difícil destriar-les. Ací he de fer menció que l'Obra del Cançoner pagava els informants, cosa que derivava en raons i enveges, i fins i tot distorsionava la relació que els possibles cantaires tenien amb els investigadors i amb l'altra gent del poble. En aquest sentit, l'Obra finançada per Rafel Patxot volia prendre el tarannà científic que tenien per exemple els atles lingüístics, ja que els informants perdien hores de la seva feina per a contestar les llargues qüestions que els plantejaven els investigadors. Però Palmira Jaquetti no va destorbar mai el treball dels cantaires, sinó que aprofitava els

moments de descans, a casa o en altres llocs. En canvi, Rossend Serra i Pagès, que va fer la seva recerca, i també va recollir cançons i danses al Ripollès amb un equip de col·laboradors, no acostumava a pagar per la informació, cosa que va deixar al seu equip en inferioritat de condicions quan es va endegar la recerca de l'Obra del Cançoner, i se'n lamentava amb els seus col·laboradors, perquè això faria que ja no els donessin cap informació i se'n anessin a donar-la a l'Obra del Cançoner.

Descripcions dels seus viatges

En les memòries es dona compte detallat de totes les etapes i les seves dificultats. Una d'elles i no petita era el transport de l'equipatge, sobretot quan anaven d'un poble a un altre, a peu. Van prendre l'estratègia d'anar-lo deixant pels llocs on havien estat hostatjades, i que després passaven a replegar-lo en encetar un altre itinerari.

Poso uns exemples dels diferents mitjans de transport. Així, a peu, Palmira ens conta que el dia 30 de juliol havien dormit a les Escaldes, però com que els quedava per fer cantar l'Estanyeta d'Engordany, van començar «d'anar cap amunt, tot havent-se proveït de llet, gerds, pa i pernil» (Massot 1996: 117).

D'Ordino a Escaldes, parla de «la davallada, a trenc d'alba, pels prats gemats de claror delicada, arremorats dels rius, [que] fa oblidar un xic els pesombres i malestrugances. Ateníem les Escaldes a temps per l'auto de les 8» (Massot 1996: 119). I a St. Julià, ens diu: «Mig camí de caminar, des de l'alba, no dol si al cap del dia s'hi troba profit» (Massot 1996: 119).

També agafaven cotxes de línia i alguna vegada, algun de particular. El 29 de juliol, per exemple, ens diu: «Haviem decidit anar a la Massana, però plovia i la por d'emprendre la pujada ens ha empès a l'auto de les Escaldes, per no mullar-nos. Hem tornat a les Escaldes a peu» (Massot 1996: 116).

La rebuda que la població feia a Palmira i Maria, essent les primeres dones que participaven en la recerca, es preparava bàsicament en cartes de recomanació per als senyors rectors i alcaldes, que a vegades no sabien de lletra. Així, tan bon punt arriben a la Seu, el mateix dia, perquè no perdien ni un moment en descansar, donada la feïnada que els esperava, ja visiten les persones a qui anaven presentades. Hi va haver gent que s'ho prenia amb interès, com l'agutzil de la Seu. Els rectors, sovint cooperaven i les majordones també les presentaven a qui creien que podrien saber cançons. Així al dietari de l'Obra trobem que el dia 7 d'octubre de 1925, «es rebuda lletra de Mn. Pere

Pujol i Tubau, de la Seu, agraint la que regradant els seus serveis a la missió de Palmira Jaquetti i Maria Carbó, d'enguany li fora tramesa» (Massot 1995: 112). A la Seu, també troben suport del seu organista, Mn. Marfany. No obstant, la reticència davant de dues noies joves, «desvaguades», com deia la gent, que no estaven a casa seva fent de mestresses, era rebuda amb suspicàcia i fins i tot, algun rector, com el de Sant Serni, al Pallars Jussà, les va tractar força malament. En el dietari de 1926, després de la campanya que Palmira Jaquetti i Maria Carbó van fer pel Pallars i la Conca de Tremp, queda reflectit que «tingueren la sorpresa d'ésser desconsideradament rebudes i tractades pel Sr. Rector. El mateix alcalde se n'adonà i mirà d'excusar la desafinada d'aquella autoritat eclesiàstica local» (Massot 1995: 135), i la Fundació Rabell i Cibilis denuncià el fet al bisbe d'Urgell dient que en el fons de l'incident hi ha una qüestió fonamental de doctrina. Els sectors més conservadors i aferrats als costums del passat no devien veure amb bons ulls les anades pels pobles i les preguntes als homes de dues investigadores joves. Era una provocació per a la seva moral, malgrat la religiositat que en tot moment manifestava Palmira Jaquetti, no faltant a la primera missa els dies de festa i portant cartes de presentació de l'Obra del Cançoner, formada per mossens de la categoria de Mn. Higini Anglès i Mn. Puntí, explicant la seva tasca.

A Ordino, la filla d'una velleta que els va cantar alguna cosa «va renyar la seva mare perquè amb falòrnies del cant, el seu home s'havia entretingut, i ella tampoc no treballava. L'hem pagada i hem fugit» (Massot 1996: 118).

A Organyà, el dilluns 3 d'agost es troben amb la dificultat afegida que moltes vegades, hi ha homes que no canten perquè les seves dones no els ho permeten:

A la tarda, ens hem hagut de formalitzar amb una dona que pretenia que ens burlàvem del marit. Al vespre, ell s'ha encongit davant seu i en tons variats ha repetit la seva ignorància, però no fa sinó acompanyar-nos a casa d'un amic i ja s'ha sentit valent i ha cantat una cançó molt bonica (Massot 1996: 120).

També diu: «Ens han pres per “artistes” i com que aquest nom gloriós ni el mereixem en el sentit noble ni en el pejoratiu, ens hem arrecarat en la “carrera”, paraula que ha desfet el mal encís» (Massot 1996: 120).

A Figols, una dona d'un grup d'amigues opinava, que mesos després, a Barcelona, encara es riuriu d'elles. I Palmira, escrivia en les memòries, que mentre ella escrivia això, eren elles les que se'n reien.

Pel que fa als cantaires, els informants no eren només dones, encara que predominen. Però això és degut sobretot a què els homes treballen fora de casa, perquè quan en tenen ocasió, també els recullen cançons. A l'asil de la Seu, troben tant homes (sis) com dones; però als pobles més petits, les dones són les que s'avenen a cantar. Els homes senten vergonya de fer aquesta concessió a les investigadores, amb l'excepció d'un seminarista que els va cantar tot el que sabia, i a la Seu, un amic del seu pare que cantà tretze cançons seguides. El grup d'edat més investigat són les dones velletes; però les dones, en general, si no estan treballant al camp sinó per casa, poden ser abordades més fàcilment.

Les cançons que volien recollir eren sobretot de treball, que no en van trobar, o bé no eren pròpies del treball, en concret, sinó manllevades. També recollien balades, cançons de bressol i danses, que fins i tot Palmira ballava per a incentivar les possibles informants. Malgrat la quantitat de danses que van aplegar, en aquesta primera campanya, no anaven preparades per a transcriure'n la coreografia. En aquest aspecte hi havia els especialistes dels esbarts, però elles no en donen ni tan sols descripcions. Recullen goigs, rebutgen cançons de romanços, i quan aquestes són les cançons que majoritàriament volen cantar les cantaires, es lamenta: «sempre romanç. No és ella sola. És pertot que el romanç s'arrela a la terra de la legítima cançó i la'n traguè. Les tonades del romanç sovint són carrinclones» (Massot 1996: 111).

No recullen o no en volen, de jotes, malgrat que les troben per molts pobles. Es resistien a admetre que es cantessin jotes a Catalunya i a Andorra. Així a Ordino, la primera velleta, mig cega, que els canta, no sap sinó jotes, gairebé res més. Una de les seves troballes va ser una cançó d'un heroi que va matar un ós, a Esterri, cantada en primera persona. És a dir, que hi havia en el Pallars Sobirà—com encara jo vaig trobar al Sobrarbe (Aragó), molts anys després— el costum que els homes componguessin cançons sobre fets èpics, protagonitzats per ells mateixos, contraposats als romanços, ja històrics, ja coetanis, que cantaven les dones.

Palmira Jaquetti també rebutjava les cançons que els semblaven grolleres, o amb acompanyament de renecs, com a Castellciutat (Massot 1996: 105). És a dir, malgrat que havien passat molts anys des que Pau Bertran i Bros ja recollia alguna cançó «picant» per bé de les *ipsisima verba*, i el deure de recollir el que realment deia la gent, Palmira Jaquetti i Maria Carbó no consideren com a cançons dignes de ser inventariables aquelles que l'univers moral del moment i classe social rebutjaven. En això perdura en Palmira Jaquetti una visió moralista del cançoner més pròpia dels

folkloristes del s. XIX. Pot ser també una visió femenina, de classe mitjana, més conservadora.

Es fixa molt en la relació de tonada i lletra. Així a la Seu, ens diu que per als cantaires, cançó nova vol dir lletra nova: «És curiós, constatar l'instint que acobla tonades i ritmes. Hi ha tonades que serveixen per a més d'una cançó» (Massot 1996: 112).

Una característica de les transcripcions musicals d'aquesta primera campanya es pot descriure com d'inexperiència. Malgrat ser transcripcions fidels i ben fetes, es veuen els dubtes de Palmira, en els diferents intents fins al resultat final. De fet, ella mateixa conta les dificultats dels cantaires per a repetir un fragment determinat, ja que si no el cantaven tot, no enfilaven la mateixa tonalitat ni fins el mateix ritme. Pel que fa al ritme, empra la tècnica de no expressar el compàs en la transcripció, si no és que fos ben definit pel cantaire, de manera que respecta l'estil de cantar i no imposa el seu propi criteri tot pensant que el cantaire ho fa malament, cosa que molts investigadors acostumaven a fer, esborrant així les peculiaritats locals.

Sota la influència de Mn. Higini Anglès, que cercava l'ascendent gregorià de les cançons populars, i de Mn. Francesc Baldelló, col·laborador també de l'Obra, cerquen trobar-ne indicis; però Palmira Jaquetti ens diu, en veure els resultats negatius:

Les de tipus gregorià són força lluny del principi. És clar que l'aplicació de compàs a aqueixes cançons resulta força arbitrària, però no és precisament el ritme la cosa indefinida, sinó sovint, la tonada. De deu estrofes, no n'hi ha cap d'igual... enyorem molt un aparell fonogràfic en tals avinenteses. És com si la cançó fos de goma. Hi ha naturalment el límit d'elasticitat, diguem tonalitat, que la cançó no ultrapassa, però dintre les possibles variacions, es recorren totes, i encara he observat que en les gregorianes, els homes conserven més el ritme que la tonalitat [...] del primitiu tipus gregorià probable, cada individu en fa una cosa pròpia. Són les cançons que més revelen el subjecte, ni que sigui, d'origen, un cant col·lectiu (Massot 1996: 112).

A la Seu, troben però, dues cançons de tipus gregorià de la mà de la muller del fotògraf, d'Àger, de les quals Palmira Jaquetti no poden escatir si la personalitat de la cantaire és la que li confereix les característiques o bé la seva procedència social.

De fet, com veiem, la reflexió que fa Palmira Jaquetti, pel que fa a la creació personal, sobre un possible passat col·lectiu, és molt interessant per a seguir les tendències locals d'impremta individual sobre el patrimoni musical.

El treball de camp de Palmira i Maria també es fixa en la personalitat dins de la cultura, que en aquells moments regien les recerques de les antropòlogues Margaret Mead i Ruth Benedict, als Estats Units. Així, entre altres exemples, el dia 19 d'agost escolten commogudes el testimoni d'una dona de Tremp: «Quan ploro em recordo que no ho he de fer, que Déu no ho vol, i no ploro més. Em poso a cantar» (Massot 1996: 134).

Les cançons que cercaven no eren tant balades, com semblava en una primera ullada a l'Obra del Cançoner, sinó cançons de treball, que no van trobar, «malgrat haver-les cercat molt». Considerava que la cançó de treball «eixida de l'ànima del poble, tornen a ella, en cantar-les, com una pluja fecundant» (Massot 1996: 151). Ací, la influència del mestre Felip Pedrell és ben present en la recerca i en el seu concepte de la cançó popular. Palmira considera les cançons de treball com les «genuïnament nascudes del poble». Diu que «cal estar en perfecta concentració i fora del moment de la feina, i posseir tot el que és essència de l'ofici, per a compendiar-ho en el cant» (Massot 1996: 151). El ritme del treball imposa la lletra, però les que va trobar eren sovint adaptades d'altres cançons, tot modificant-les per al seu ús; com algunes de tonadors, cantades per tota la colla en moure les tisoires: «El ritme es modifica segons les necessitats, la lletra, té una qualitat nova i per això la poden fer servir en altres treballs i ocasions» (Massot 1996: 151). I això ho refereix també a les cançons de bressol, de filar, de plegar olives, i les de pastor.

En les seves conclusions, també fa esment de les teories que suposaven el poble anònim com a autor de les cançons, en generació espontània. Ella n'és contrària, ja que pensa que darrere d'una creació cançonística hi ha sempre l'artista sorgit del poble, però ja situat a fora d'ell. Hem de veure en aquesta afirmació, una superació de la teoria del folklore del s. XIX i començaments del XX, que veia la cultura popular com anònima, col·lectiva i immemorial, i es posiciona des del primer moment del treball de camp a favor de la creació individual, no pas col·lectiva; encara que l'individu estigui condicionat com a membre del col·lectiu.

Pel que fa la discussió en els àmbits de recerca de la cultura sobre la preeminència de la difusió o de la creació paral·lela, no considera que la cançó s'hagi produït simultàniament en diversos llocs, com a bolets, diu, sinó que són variants d'un mateix tipus. Fa una excepció en les cançons de treball, que considera la més alta expressió de l'ànima «racial» (expressió aquesta que en la seva època significava més aviat la *cultura* que no pas la *genètica*), que pren la lletra com motiu d'expressió del que hi ha

d'ètnic, d'etern, en l'acceptació de la terra» (Massot 1996: 152). Considera també que hi ha cançons de sàtira, amoroses, de lluita contra el cacic on intervé més el numen popular, tot insinuant el que seria la teoria de la cultura popular o de les classes subalternes de Lombardi Satriani. Acaba dient, però, «que la cançó venerada pel poble, que n'ha fet carn de la seva carn, no és filla seva, sinó adoptada i confosa en ella, de tant com sabia interpretar les seves essències» (Massot 1996: 152). Aquest darrer pensament dóna més importància al moviment centrífug de la cultura, partint de l'elit, per acabar en els llocs més allunyats i incomunicats de la cultura popular, una constant en el pensament de molts estudiosos de l'època.

També es fa ressò de la teoria que és el poble qui conserva el millor de l'esperit ètnic. Així diu que «la cançó, eixida d'unes primeres mans, creada, ha trobat en el poble l'artífex que l'ha mantinguda sempre en estat de gràcia, com una deu viva» (Massot 1996: 152). Aquesta teoria revela la influència dels folkloristes del s. XIX i començaments del XX, els quals van veure que era en el poble on es guardaven tots els valors d'èpoques passades. El poble n'era el dipositari. I, mentre a les ciutats es perdia sota influències més universals, la cultura local conservava l'esplendor d'èpoques glòries passades. També és deutora aquesta expressió de l'altra teoria esmentada abans, que suposa que la creació cultural prové de l'elit i que es difon com les ones concèntriques a l'aigua en tirar-hi una pedra, fins arribar als llocs més incomunicats i llunyans.

Per tal d'acabar aquest breu tast d'un treball de camp fruitós però molt durament treballat, hem de considerar aquesta primera campanya com un aprenentatge del que seran les seves continuades campanyes, i com una realització molt rica en matisos, en teories, en experiències, i en passos. Viatges amb cotxe, amb tren, amb matxos, però sobretot a peu, que fan el treball de Palmira Jaquetti i Maria Carbó un model i un tresor inexhaurible.

L'itinerari detallat va començar el 9/VII Barcelona-Calaf (amb tren), Calaf-Ponts (amb autòmibus), Organyà-la Seu. [10/VII] la Seu (treball en l'Asil de Pobrets). [Dg. 26/VII] Andorra. [Dl. 27/VII] les Escaldes. [Dt. 28/VII] Santa Coloma. [Dc. 29/VII] (en autobús) Encamp, les Bons, la Mosquera i Encamp; Encamp-les Escaldes (a peu). [Dj. 30/VII] les Escaldes (a peu)-la Maçana. [Dv. 31/VII] Ordino (a peu). [Ds. 1/VIII] (a peu) a les Escaldes per agafar l'auto. Sant Julià (a peu)-la Seu. [Dg. 2/VIII] la Seu-l'Aós (a peu)-Castelciutat. [Dl. 3/VIII] Organyà (4-5). [Dc. 5/VIII] Fígols (a peu). [Dj.

6/VIII] Sallent-Organyà. [Dv.7/VIII] Organyà-Fígols? [Ds. 8/VIII] el Pujal (a peu). [Dl. 10/VIII] Montanisell (a 2 h. d'Organyà, a peu)-la font de la Bordonera, i d'allà (amb matxos, 4 h.) als Fenollets (a peu, 1 h.). [Dt. 11/VIII] els Fenollets, masia. [12/VIII] Montanisell (a peu)-Bóixols (amb matxo, 3 h.). [Dj.13/VIII] Abella (a peu)-Isona (a peu, 3 h.). [Dv. 14/VIII] Isona-St. Romà (3/4 h)-Isona. [Dg. 16/VIII] [Dl. 17/VIII] Sant Romà-Figuerola. [Dt. 18/VIII] Suterranya (auto de línia)-Vilamitjana (a peu, sota la pluja arriben a la Central)-Central de Sant Antoni (amb cotxe)-Trem. [Dc. 19/VIII] Vilamitjana (amb cotxe)-Trem. [Dj. 20/VIII] volen anar a l'Alt Pallars i a l'Aran. Palau (a peu?)-Esterri. [Dt. 25/VIII] València d'Àneu (a peu)-Son (a peu). [Dc. 26/VIII] Esterri (a peu?)-camí d'Isavarre (a peu). [Dj. 27/VIII] Borén (a un quart d'hora a peu; elogi de les falles)-Sorpe (a peu). [Dv. 28/VIII] retorn a València (Son-Isavarre-Borén-pobles de la Conca-Organyà-Castellciutat-Ordino-Encamp; negatius). [Ds. 29/VIII] A la Vall d'Aran (amb auto)-Salardú-Bagergue (a peu). [Dg. 30/VIII] Unya-Salardú (tornada)-Gessa. [Dl. 31/VIII] Gessa-Arties-Escunyau-Viella. [Dt. 1/IX] (amb auto de línia) a Bossost-Les-Canejan (sembla que no hi van). [Dc. 2/IX] Les (amb auto)-Merinyac (França)-Tolosa; (amb tren) Narbona-Cervera de la Marenda-Portbou. En total, quaranta-vuit pobles visitats i estudiats, en cinquanta-quatre dies.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

MASSOT, J. (1995): *Història de l'Obra del Cançoner i complement a l'inventari de l'Arxiu*, Barcelona, PAM.

– (1996): *Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials. Volum VI*, Barcelona, PAM.

PEDRELL, F. (1891): *Por nuestra música*, Barcelona, Imprenta de Henrich y Ca.

SUBIRATS, M. A. *et al.* (2002): *Projecte de recerca de les campanyes de Palmira Jaquetti*, Generalitat de Catalunya (inèdit).